kėnų rinktinė papildo šio tipo juostą šiaurėje. Šiam tipui būdingų savybių kilmę bus galima paaiškinti tada, kai susikaups pakankamai palyginamosios antropologinės medžiagos į Š ir R nuo mūsų respublikos.

Moterų kupiškėnių kaukolės šiek tiek kitokios. Smegeninės masyvumas ir forma tokie patys kaip vyrų, o veido matmenys bei jo detalių dydis ir forma smarkiai skiriasi: moterų nosis sąlygiškai labiau išsišovusi veide, jos šaknis smarkiau išvešėjusi, veido viršutinis aukštas ryškiau, o vidurinis - saikingiau profiliuotas. Kadangi minėtiems skirtumams nėra būdinga viena kuri nors kryptis, svarbi rasinei diagnostikai, tai juos kol kas tenka aiškinti atsitiktinumu, atsiradusiu dėl mažoko tirtųjų kaukolių skaičiaus.

Gintautas Česnys, Rimantas Jankauskas

XV-XVII A. VARNIŲ KAPINYNĄ PALIKUSIOS POPULIACIJOS KRANIOLOGIJA, REKONSTRUKCINĖ SOMATOLOGIJA IR PALEOPATOLOGIJA

1987 m. buvo tyrinėtas vadinamasis II kapinynas, prie buvusios Varnių seminarijos, datuojamas XV-XVII a. (žr. šios knygos p. 154). Atsirado proga dar kartą panagrinėti senųjų varniškių antropologiją.

Vyrų kaukolės (1 lent.) pasižymi stambia smegenine, dolichokranija, vidutinių matmenų mezeniniu veidu, plačiomis ir žemomis, chamekonchinėmis akiduobėmis, vidutinių matmenų mezorinine nosimi, saikingai išsišovusia veide, ryškiai išvešėjusia jos šaknimi. Veido horizontali profiliuotė ryški. Visomis savybėmis šio Varnių kapinyno populiacija labai artima Varnių šv. Aleksandro bažnyčios ir šventoriaus kapų populiacijai (J. Genys, G. Česnys, R. Jankauskas, 1987), tik skiriasi pailgesne smegenine ir griežčiau profiliuotu veidu. Turint galvoje tai, kad šis kapinynas yra ankstyvesnis už kapus prie šv. Aleksandro

bažnyčios, tie skirtumai atrodo visai natūralūs: pastarojo kapinyno populiaciją bus palietę epochiniai pakitimai - brachikranizacija ir platiprozopizacija. Kol turėjome pavienes kaukoles iš kapų prie buv. seminarijos, skirtumai tarp abiejų paleopopuliacijų atrodė ir ryškesni, ir sunkiau paaiškinami, o dabar naujai iškastoji medžiaga gerai dera prie bendro varniškių fono. Analogijų jiems randame kaimynystėje - XV-XVI a. Arglaičiuose ir Paprūdyje (Raseinių raj.).

Moterų kaukolės masyvios, mezobrachikraninės, plokštoko veido - jos dar labiau atliepia vėlyvesniojo Varnių kapinyno antropologines ypatybes.

Vidutinis vyrų ūgis, atkurtas lietuviškomis regresijos lygtimis, buvo 168,7±1,6 cm, moterų - 157,0± 1,1 cm, t.y. artimas to meto Lietuvos gyventojų vidurkiui (G. Česnys, 1982), o svoris, rekonstruotas G. Debeco metodu, vyrų - 63,5+1,0 kg, o moterų - 58,5±1,1 kg, t.y. šiek tiek mažesnis už to meto vidurkį. Vyrų bikristalinis dubens plotis - 25,8±1,1 cm, moterų - 26,0±0,6 cm, taigi artimas to meto vidurkiui.

Paleopatologijos žymių negausu. Kape Nr. 4 palaidoto 40-45 m. vyro abu peties ir klubo sąnariai pakenkti deformuojančios osteoartrozės /DOA/, o abu alkūnės sąnariai - atsluoksniuojančio osteochondrito. Kape Nr. 9 atkastas 45-50 m. vyras turėjo sugijusią muštą žaizdą kairėje kaktikaulio pusėje. Pagyvenęs (daugiau kaip 55 m.) vyras iš kapo Nr. 15 sirgo sunkaus laipsnio kairiojo kelio sąnario DOA, o 40-45 m. moteriai iš kapo Nr. 33 nustatytas tipiškoje vietoje lūžęs ir sugijęs kairysis stipinkaulis bei pakenktas kairysis riešo sąnarys. Senyva (daugiau kaip 55 m.) moteris iš kapo Nr. 36 sirgo sunkia abiejų peties ir dešiniojo klubo sąnarių DOA. Kape Nr. 47 palaidotas 45-50 m. vyras sirgo kairio kelio sąnario atsluoksniuojančiu osteochondritu, o 40-45 m. vyrui iš kapo Nr. 58 rastas sugijęs kairiojo alkūnkaulio lūžimas bei kairiojo kelio sąnario DOA. Bendras paleopopuliacijos ilgųjų kaulų lūžimo dažnumas sudaro 1,72±1,21 %, peties sąnario sunkios DOA -

1 lentelė

Varnių II kapinyne palaidotų žmonių kraniologijos duomenys

Nr pagal Martiną	Požymio pavadinimas	Vyrų kaukolės M/N/	S	Moterų kaukolės M/N/	S
1	Smegeninės ilgis	186,1/13/	7,1	178,3/9/	2,7
8	Smegeninės plotis	141,0/13/	7,2	143,3/9/	2,7
9	Kaktos plotis	97,4/14/	4,4	96,1/9/	3,5
17	Smegeninės aukštis	135,9/13/	3,8	128,7/9/	4,2
45	Veido plotis	134,4/11/	5,0	128,8/9/	6,0
48	Veido viršaus aukštis	70,6/12/	2,4	66,5/9/	3,5
51	Akiduobės plotis	43,2/14/	1,6	41,2/9/	1,9
52	Akiduobės aukštis	32,4/14/	2,0	32,4/9/	1,9
54	Nosies plotis	25,2/13/	2,3	23,9/9/	1,7
55	Nosies aukštis	51,4/13/	2,4	48,2/9/	1,8
75/1/	Nosies kampas	27,8/11/	6,5	26,9/8/	3,4
77	Nazomaliarinis kampas	138,8/12/	4,0	142,0/9/	3,5
∠ zm'	Zigomaksiliarinis kampas	125,9/10/	4,3	127,1/9/	4,5
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	57,0/13/	7,1	55,8/8/	6,4
SS:SC	Simotinis rodiklis	41,5/13/	7,2	40,5/8/	5,8
8:1	Smegeninės rodiklis	75,9/13/	4,0	80,4/9/	2,4
48:45	Veido viršaus rodiklis	52,9/10/	2,7	51,8/9/	4,6
52:51	Akiduobės rodiklis	74,9/14/	4,6	78,8/9/	4,6
54:55	Nosies rodiklis	49,0/13/	4,4	49,6 /9/	4,4

8,00±5,43 %, klubo ir kelio sąnarių DOA - po 8,70± 5,88 %. Taigi II Varnių kapinyno paleopopuliacija buvo būdingo tam laikmečiui ūgio ir kūno sudėjimo. Dažnoka sąnarių patologija ir ilgųjų kaulų lūžimai blygoja apie nemažą fizinį krūvį.

Rimantas Jankauskas

VINKŠNINIŲ XV-XVII A. KAPINYNO REKONSTRUKCINĖ SOMATOLOGIJA IR PALEOPATOLOGIJA

Vinkšninių kapinynas (Alytaus raj.) tyrinėtas 1987 m. (žr. šios knygos p. 160). Jį reikėtų laikyti būdingomis viduramžių Lietuvos kaimo kapinaitėmis, todėl jo kaulinė medžiaga gerokai papildo turimas žinias apie to meto P Lietuvos gyventojus.

Osteometriškai ištirta 22 suaugusių asmenų (6 vyrų, 16 moterų) skeletai. Vidutinis vyrų ūgis buvo 166,6±4,5 cm, moterų - 156,3±1,0 cm, t.y. kiek žemesnis už to meto vidutinį Lietuvos gyventojų ūgį (atitinkamai 168,0 ir 157,2 cm), bet artimas to meto Alytaus gyventojams (atitinkamai 166,6 ir 156,1 cm). Vyrų vidutinis kūno svoris buvo 64,1±4,6 kg, moterų - 61,5±1,6 kg, t.y. vyrų kiek žemesnis, o moterų artimas to meto kaimo gyventojų bei alytiškių vidutiniam kūno svoriui (atitinkamai 67,0 ir 61,4 kg bei 67,2 ir 58,0 kg). Vyrų pečių plotis - 37,7± 0,9 cm, moterų - 33,7±0,4 cm, vyrų didžiausias dudens plotis vidutiniškai 25,3±1,0 cm, moterų - 26,1± 0,3 cm. Šie matmenys artimi ar kiek mažesni už viduramžių Lietuvos kaimo bei Alytaus miestečių vidurkius. Taigi Vinkšninių kapinyną palikusius žmones reikėtų laikyti neaukšto ūgio ir smulkaus kūno sudėjimo, lyginant tiek su to meto Lietuvos kaimo fonu, tiek su XV-XVII a. Alytaus miestečiais.

Kape Nr. 9A rastas 4,5-5,0 m. vaikas sirgo kraniostenoze: jam buvo visiškai sukaulėjusi kaukolės